EUSKAL KOOPERATIBISMOAREN

BALOREAK

Por

Adrián Celaya Ulíbarri

Lección expuesta en Bilbao,
el 15 de abril de 1996,
en Salón de Actos del
Archivo Foral de Bizkaia.

LECCION DE INGRESO

Como Amigo de Número de la
REAL SOCIEDAD BASCONGADA
DE LOS AMIGOS DEL PAIS

Por

ADRIAN CELAYA ULIBARRI

EUSKAL KOOPERATIBISMOAREN BALOREAK

1. Euskal Kooperatibismoa, berez baloreak daukazan mugimendua

Kooperatibismoa kanpotik aztertu dabenak harritu egin dira mugimendu honen etika eta enpresa arloko baloreen berezkotasuna ikusirik.

Berezkotasun hori, egia da, nazioarteko Kooperatibismoaren ezaugarri orokorra da. Mugimendu honek etika eta ideologia aldeko ezaugarri nabarmenak eta zehatzak daukaz, ondo baino hobeto igarteko modukoak.

Gauza bera jazoten da, jakina, euskal Kooperatibismoaren kasuan, gure enpresa-munduaren barruan zehazteko errez diran ezaugarriak daukazana.

Alde batetik, argi dago ezaugarriok nazioarteko Kooperatibismoaren ezaugarri orokorrak eurak dirana (gizabanakoari emoten jakon balorea, demokraziaren erizpidea, gizarteagazko kontu apartekoa).

Halandabe, nazioarteko Kooperatibismoaren ezaugarri orokorren ondoan, argi eta garbi esan geinke euskal Kooperatibagintzak bere pen-

tsakera garatu dauala bere aldetik[1], Kooperatiben nazioarteko ideologiarekin guztiz bat ez datorrena. Egia esan, baina, NKEk (Nazioarteko Kooperatiben Elkarteak) Rochdale-ko Oinarriak izenez ezagunak diran printzipioetan dauko jatorria, Euskal Kooperatibismoaren antzera. Dana dala, nire ustez, honeen guztiok aurretik ibili izan da euskal Kooperatibismoa, eta ondoko ezaugarri nagusietan erroturiko bere balore-moltsoa zehaztuz joan da:

- Ideologia eta teoria mailako azterketak egiterakoan, jarrera errealistagoa izatea eta dogmatismo edo formalismo gitxiago.

- Oinarrizko baloreetan (Lana eta Alkartasuna) zehaztasun handiagoa.

- Arizmendiarrieta pentsalariaren ekarriak –edo, hobeto esanda, pentsakera-joera oso batenak–, bere nortasuna eta inspirazio-iturriak daukazanak.

2. Jose Maria Arizmendiarrieta, euskal Kooperatiben pentsakeraren euskarri

Arizmendiarrieta –edo, hobeto esanda, "Arizmendiarrietaren pentsakera"– ez da Arrasaten garrantzibako edo pisubakoa izan[2].

---

(1) Ez dogu ahaztu behar euskal Kooperatibismoaren barruan guztiz desbardi nak diran kulturak dagozala. Hauxe, berez, egoera baikortzat hartu geinke. Mugemenduon ideologia- eta kultura-erroak, jakina, zeharo desbardinak dira. Laburbilduz, oraingo MCC "Arizmendiarrietaren kulturan" ókristau pertsonalismo komunitarioanó, Lan-Sozietateak sindikatuen kulturan eta ikastolak komunitarismo euskalzalean oinarrituten dirala esan geinke. Azkenik, oraingo Kooperatiben Federazioak (EKKN), Nazioarteko Kooperatiben Elkartearen inguruko nazioarteko Kooperatibismotik askoz hurrago dagoz.

Kontuan hartu behar dogu aitaturiko elakrketa edo taldeen barruan be kultura desbardineak agertuten dirala. MCC eta ASLEren moduko erakundeak askoz be hurrago kokatzen dira.

Honek guztiak, euskal Kooperatibismoaren kultura-aberastasuna adierazten dau. Etorkizuneko aldaketen aurrean Kooperatibismoak behar dauan malgutasuna eta bihar etziko erronka desbardinei egokituteko behar dauan gaitasunaren oinarria da kultura-aberastasun hau.

(2) Ez geunke ahaztu behar J Azurmendik esan eban legez (El hombre cooperativo. Pensamiento de Arizmendiarrieta, Arrasate, 1984, 23. or.), "Arizmendiarrietaren pentsakera ez da[la] haste, ez amaituten be, Kooperatibakaz, nahiz eta euren emaitza praktiko funtsezkoenak alderdi honetakoak izan. kooperatibista baino lehenago, pertsonalista izan da Arizmendiarrieta; enpresari buruzko bere ikusmoldearen aurretik, gizabanakoari buruz daukan filosofia jarri behar dogu".

Funtsezkoa izan da, barriz, Kooperatiben Taldeonen jaiotzan eta beronen bizi-garapenean zehar[3].

Egia esan, lan honen helburua ez da Arizmendiarrietaren pentsakeraren edukina eta garrantzia sakon aztertzea. Beste inork eginda eta beteta dauka behar hori. Honeen artean Joxe AZURMENDIren *El hombre cooperativo. Pensamiento de Arizmendiarrieta* da azpimarragarriena.

Hau guztiau kontuan hartuta, euskal gizartean Arizmendiarrietaren pentsakeraren lekua zein izan dan ikusteko lagungarriak diran kontzeptuak baino ez doguz aitatu behar. Kooperatiben eta Arizmendiarrietaren beraren historia baino gehiago, herri honen gaurko egoerari eta etorkizunari egingo deutsagu jaramon.

Arrasatera Arizmendiarrieta zendu jakun ostean heldu ginanontzako[4], beste batzuren ahoz edo idatziz bera nor izan dan jakitea benetako aurkikuntza harrigarria izan da.

Egia esan, Arrasateko Kooperatiben Entsegu edo Saiakuntzaren historia ezagututen ez dabenei, bitxia begitanduko jake enpresa-talde baten sortzailea edo ideologoa abadea izan zana jakitea. Horrexegaitik, Arizmendiarrietari buruz egiten diran aitamenak lekuz kanpoko emoten dabe hasieran edo, gitxienez, enpresa-baloreetatik kanpo dagoan zeozer.

Benetan jazoten dana, baina, zeharo desbardina da. Geroago esango dogunez, etikaren, humanismoaren, gizabidearen eta enpresaren arteko lotura ez da benetan agertzen dana bakarrik, baizik eta berebiziko osagai eragile eta bizkortzailea, ez bakarrik gizarte arloko kontzientziaren eta gizakiaren garapenerako, enpresaren jarduera berarentzako be bada.

---

(3) Liburuak (La economía social. Una nueva forma de vida para el país Vasco, 1990, 383. or.) hemengo hau esaten deusku gai honi buruz:

"Arrasateko entsegu edo Esperientzia zeharo loturik dago Jose Maria Arizmendiarrietagaz, Arrasateko San Juan Bateatzailearen Eleizako parroko-laguna.

Gizarte arloko dotrina kristaua ondo ezagututa, pragmatismo handia eta lan editeko gaitasun agerikoa ebazan gizona genduan Arizmendiarrieta. Bere herria guzitz hondatuta aurkitu eban, bai politika-, gizarte- zein ekonomia-arloetan, baita etika-arloan. Bere eginkizuna erabagikorra izan zan gerraondoko Kooperatiben Entseguan. 1941an, Arrasatera heldu zan urtetik eta gora, 1976.ean hil zan arte, Talde honen eredurik argiena izanik".

(4) Zuzen-zuzenean ezagutu ez dodanez, gogor egiten jat "On Jose maria" deitzea berari, MCCren sortzaileek eurek egiten daben moduan.

Arizmendiarrietak ez eban idatzi luzerik egin eta bere asmoak eta ideiak be ez ebazan arau jakin bateri jarraituz taiutu. Ez zan hori, ganera, bere helburua. Halandabe, gure herriaren kontzientzia kolektibotik honen funtsezko osagaietarik sortzaileenetariko batzuk hartu eta agerian jartzen jakin eban, herri hau –Kooperatibismoaren bitartez– ekonomia eta gizartearen garapenaren bidetik zuzenduteko asmoz.

Gure arteko "jakintsu" batzurentzat harrigarria dan arren, Arizmendiarrieta, nire ustez, mende honetako euskal pentsalari haundinetakoa dogu.

Bene-benetan ez eban filosofia-saiorik egin eta ez eban bere eritzi politikorik emon, bere burua "intelektual"tzat euki leiken edonoren antzean. Nire eritziz, hortik haragoko maila baten egoan Arizmendiarrieta. Ezaugarri zehatzak daukazan gizarte-eredua zehaztea ez zan bere helburua. Etorkizuneko balizko gizarte utopikoa zelan eregi be ez eban zehaztasun handiz azaldu.

Batez be gizakiaren ardura eukan, gizakiaren jarrerarena eta berau txertatuta dagoan gizartearen garapenerako emon beharreko urrats txikiena. Urrats txikiok dira-eta etorkizuna benetan eregiten dabenak. Horretara, aparteko indar eragilea daukan balore-egitura zehaztu eban Arizmendiarrietak.

Gerotxoago esango dogunez, Arizmendiarrietaren pentsakera hausnartu eta beronei onura ateratea be, gaurko euskal gizarteak oraindino eskueran daukan erronka handia da.

3. Euskal Kooperatibismoaren ideologiaren kokapena eta baloreak

Zelan klasifikatu edo sailkatu geinke Arizmendiarrietaren pentsakera eta, orokorrean, euskal Kooperatibismoaren pentsakera?

Arizmendiarrieta ideologia edo politika arloetako oinarrizko mugimenduetan kokatu gura izan dabenek, ez dabe kontuan hartu bere ideologia ez zala "politiko" hutsa, ez egoala politika-ekintza hutsera zuzenduta, gizakiarentzako eta Administraziotik kanpoko gizarte-ekintzetarako zan gehiago.

Arizmendiarrietaren eritziak Pertsonalismora, Sozialismo Utopikora, Kristau Demokraziara, teoria liberal batzuetara –bai eta, egile

batzuren arabera, Federalismo anarkistaren korronte batzuetara behurreratzen dabezan[5] osagai batzuk agertu leikiez, jakina. Halandabe, ekintzetan oinarrituten zan Arizmendiarrietaren pentsakera, langileen gogoak biztu eta euren beharrrizanak asetuteko asmoz sorturiko alkarteetan antolatzean, eta asebeteori Estatuaren ekimenaren esku itxi barik. Eta ez geunke ahaztu behar gaur egungo ideologien arteko eztabaidaren helburu nagusia Estatuaren ekintza bera izan dala. Gizakiari emoten jako lehentasuna Arizmendiarrietarenean, beraz, ez ekintza politikoari.

Hauxe da, zehatz eta mehatz, "ideologia" berbea ahaztu eta "pentsakera" berba erabiltea komenigarri egiten dauana hemen.

Elhuyar Elkarteak eginbarri dauan *Euskal Hiztegi Modernoak* dinoenez, hauxe da ideologia: "Garai, gizarte, talde, klase edo pertsona baten ideia-sistema, nolabaiteko doktrina filosofikoaren atala osatzen dutena eta banakoaren nahiz taldearen jokabidea baldintzatzen duena".

Beste alde batetik, *Lur Hiztegi Enziklopedikoa*ren arabera: "Garai, gizarte, talde edo klase baten ideia eta usteen multzoa" litzateke ideologia.

Hau guztiau kontuan hartuz, zera esan geinke: Gramatikaren ikuspuntutik benetako ideologiaren aurrean gagozala esan ahal izateko, beharrezko sakontasun, ugaritasun eta koherentzia-osagaiak batuten dauzala Arizmendiarrietaren pentsakerak.

Halandabe, "ideologia" kontzeptuaren ohiko esangurea "politika-ideologia"ri lotuten jako. Honetara, "berezko zehaztapen baten bidez gizarte eta politika arloko antolakuntzarako aukerak aurkezteko asmoa dauan ideia-multzotzat" hartu geinke "ideologia".

---

(5) Egia esan, Arizmendiarrietaren ideologiak hartuemon jakin batzuk euki leikez ideologia anarkistaren joera batzuekaz –bere gizarte-alderdietan, ez edukin politikoa daukenetan–. Zehatz-mehatz, askatasun osoz eraturiko langileen alkarte edo bazkunetan –bata bestearekin ere euren borondatez alkarturikoak– sustraituriko gizartearen alde agertzen ziranak ("Federalismoa", "Kooperatiben Federalismoagaz" hartuemon ardiak dauzanak). Mugimenduok alkartasunaren oinarri argia be badaukiela esan geinke argi eta garbi, nahita Arizmendiarrietaren erro kristau sakonetatik urrun egon.

"Federalismo kristaua" izan leiteke Arizmendiarrietaren ideologia berba baten zehazteko esapidea. Hori bai, Arizmendiarrietaren pentsakera ideologikoak daukan pisu txikia bere ezaugarri funtsezkoa dala ahaztu barik. Epe laburreko ekintza da garrantzizkoena, gizakiak kontzientzia hartu dagian eta bere burua antolatzeko gai izan daiten.

Esangura honegaz, argi dago Arizmendiarrietaren pentsakera ez dala ideologia. Alderantziz, Arrasatera heltzen diranak zurtz eginda geldituten dira Arizmendiarrietaren pentsakerak alde batetik eta politika-ideologia desbardinek bestaldetik dauken alkargarritasuna edo bateragarritasuna ikusiaz. Horrek zeharo erreztu dau Iñaki Gorroñok aitaturiko alkarrenganako begirune-jarrera hori: "Arrasaten, lantegiaren atean ixten da bakotxaren politika-jarrera".

4. Ideologia eta estatua Arizmendiarrietaren pentsakeran

Goian aitatu dogunez, Kooperatiben baloreak bat etorri leitekez politika-ideologia gehienakaz. Ganera, ideologion aurrean "harro" edo agertuten da Kooperatibismoa, eta harrotasun hori jatorri jakinekoa da.

Politika arloko ideologia guztiek Estatuaren ekintzari buruzko eztabaida –Administrazioa orokorrean– dauke helburu. Honen ekintzak askatasuna emoten deutso Kooperatibismoari errealitatea aldatzeko funtsezkoa dan ekintza-esparruan: gizartea bera. Politikagileek erabagi dagiela Estatua zelan moldatu behar dan, bien bitartean guk gizartea bera aldatzen egingo dogu lan.

Egia esan oso gatxa da euskal kooperatibisten idatzien artean –eta, modu berezian, Arizmendiarrieta beraren idatzietan– Estatuaren Administrazioari edo Arduralaritzari zein politika arloko ekintzari buruzko aholkuak edo eritziak aurkitzea.

Jarrera honetan, jakina, bakotxaren erantzunkizunak besteren lepo ez ixteko asmo finkoa dago ganera. Herri honen garapenaren aurrean daukaguzan betebeharrak hiritar guztiok onartu behar doguz. Errezegi da Estatuari gure arazo guztien konponketa esakatutea.

Halandabe, Kooperatibistek ez dabe zehaztu –maila abstraktuan behintzat– Administrazioaren edo Arduralaritzaren jarduera, batetik, eta ekimen pribatuarena, bestetik, zeintzuk diran edo zeintzuk izan behar leuken bataren eta bestearen jarduera-esparruak.

Nondik eta nora zuhurtasun hori? Ba esparu bi horreek, alkarregazko ekimen komunitaroaren bitartez aldagarriak diralako eta, zeharo, euren betebeharrak asetuteko gizakiek dauken zaitasunaren arabera aldatu egingo diralako, bai Administrazioaren esparrua, bai eta Gizartearena.

Gorago esan danez, Estatuak edo Administrazioak zelan jokatu behar dauan eta, eztabaida horretatik kanpo gelditu da Kooperatibismoa. Ganera, Estatuak zelako jarduerak berenganatu behar dauzan eta zelakoak ez dauzan bereak egin behar, ideologia arloko erizpideen arabera zehaztutea be alde batera itxi dau honek.

Alde horretatik, guztiz argia izan da Kooperatibismoaren jarrera: elitismorik ate dagozan alkartasunezko erizpideen arabera gizakion beharrizanak konponduteko asmoz ekimen kooperatiboak sortuteko behar diran ahalegin guztiak egin behar doguz kooperatibistok.

Horixe da gizartearen beharrizanak bere kabuz beteteko gizakiak daukan bidea, bai eta gizarte-aurrerapen egonkorrak, iraunkorrak eta ekonomia eta gizarte arloko eraginkortasunagaz alkargarriak izan daitezan bidea be.

5. Estatuaren ekintzaren ordezkotasuna

Hiritarrok alkartasunean gure burua antolatzea da Arizmendiarrietaren pentsakeraren helburu funtsezkoena, bai gure bizitza-baldintzak bai eta gizarte-, kultura- eta ekonomia-ongizatea be hobetuteko asmoz.

Hiritarrok geure burua antolatuteko lortuten dogun gaitasunaren arabera izango da beharrezko Administrazioaren edo Arduralaritzaren ekimena.

Hau dana, jakina, Estatuaren ekimenaren "ordezkotasuna"ren kontzeptuagaz dago lotuta. Dakigunez, "ordezkotasun"-erizpide hau ez dago onartuta, orokorrean, ezkerreko ideologo sozialisten artean.

Halandabe, Kooperatibismoaren kasuan, hauxe azpimarratu behar geunke: ez gabilz Estatuaren ekimenaren ordezkotasuna babestuten edozein moetatako ekimen pribatuaren aurrean. Elitista ez dan alkartasunezko ekimen pribatuarekiko ordezkotasunaz dihardugu zehatz.

Helburua Gizartea bera sendotutea da, ekintza komunitarioaren bitartez, hemengo asmo biokaz:

- Estatuaren ekimen burokratikoa murriztutea (honen kudeaketa-eraginkortasuna badaezpadakoa izanik, zalantzan jartzen da-eta).

• Izatez elitista dan ekimen pribatua be murriztutea, gitxi batzuren onura pribatuaren helburuagaz eta beste guztien parte hartzearen aldekoa ez dan jarrera geldiak lagunduta, bai ekonomia-, gizarte-, kultura- edota hezkuntza-arloan.

6. Gizakia eta Alkartasuna

Goian esan danez, Kooperatibismoaren baloreek politika eta arduralaritza arloetako ekintzak aztertzea albo batera ixten dabe, euron helburua gizakiarengana berarengana zuzenduteko asmoz.

Halandabe, esanikoaren arabera, gizakiarengana zuzendu dan jarrera hori ez da bape berekoia, filosofia pertsonalista batzukaz jazoten dan legez. Alderantziz, alkartasunaren kontzeptuan errotzen da zeharo.

Honetara, Arizmendiarrietaren filosofiaren zutabeak ondokook dira: Gizakia, batetik, eta Alkartasuna, bestetik.

Horrek guztiok Mounierren "Alkarrenganako Pertsonalismoa" eta "Pertsonalismo Komunitarioa"rengandik baztertu egiten dabe Arizmendiarrietaren pentsakera[6].

Halandabe, beste pentsalari pertsonalista guztiek ez daukezan ezaugarriak be badaukaz Arizmendiarrietaren pentsakerak. Besteak beste, Kooperatiben esparruan eragiten dan, bai gizabanakoaren mailan bai

---

(6) Azurmendik (ait., 24. or.), Maritain eta Mounierren pentsakera pertsonalistaren eta Arizmendiarrietaren arteko hartu-emonak aitatu eta gero, zera dinosku:

> "Arizmendiarrietak ez bezala, baina, Ekonomia gidatuteko oinarrizko erizpide barriak eskatu egin dabez egile horreek, baina erizpideok zehaztu barik dagoz (bai, neurri baten Mounierrean ostean). Arizmendiarrietaren helburua ekonomia pertsonalistaren oinarri-erizpideak garatzea da. Helburu hori lortuteko asmoz, Kooperatiben sozialismoaren tradiziora zuzenduko da batez be, nahita horra bakar-bakarrik ez mugatu".

Zera be aitatuten dau Azurmendik: Maritain eta Mounier filosofia-mailan gelditurn dira, batez be, eta Maritainel "kapitalismoaren kitapen materiala eta morala heldu arte edo, atzeratu egiten dau ordena edo araubide pertsonalistaren ezarpena, antza". "Arizmendiarrietaretzat ekonomia-arloko ekintzak kapitalismoa desagertuazo gura ez dauan ezkero, beronentzako lantresna dan ezkero, alderdi pertsonalista gauzatuko dauan eredua garatu eban, esparru mugatu baten barruan, kapitalismoaren barruan eta beronen aurka be, berau historian desagertu daiten itxaron barik".

Azkenik (25. or.): "Aitaturiko oinarrizko erizpide orokor horreen garapenari eta zehaztapenari buruz" Mounierren ikusian Arizmendiarrietak lorturiko aurrerapenak markatzen dauz Azurmendik, etam era berezian, "langileek autogestiorako dauken gaitasunean eta hortik datorren edozertan daukan konfiantzaz".

gizartearen mailan be, benetan bultzatzaile dan "zertze" edo "errealizazioa" lortuteko tresna legez beharrak edo lanak Arizmendiarrietarenean daukan balioa, berebizikoa eta etenik bako ekina.

7. Ideologia-iturririk gertuenak

Bai Arizmendiarrietaren pentsakera, bai eta gaurko MCCren sustatzaileenaren ideologia-iturri gertuenak bilatu behar izatekotan, Eliza Katolikoaren gizarte-dotrinean bilatu behar geunkez, zalantza barik[7].

Zehatz-mehatz, Arizmendiarrietak berak jaso egin dauzan lehenengoko eraginen artea, ondokoak aipatu geinkez: 30ko hamarkadako abade edo apaiz abertzaleek ("apaiz zabaltzaile edo propagandistak") garatu eben Elizaren gizarte-dotrina bera alde batetik, eta gerra aurreko ELA sindikatuaren pentsalarien teorizazio kooperatiboa beste alde batetik[8].

---

(7) Halandabe, hasiera-hasieratik urrundu egin zan Arizmendiarrieta Elizaren gizarte-doktrina "ofizialetik". Azurmendik (ait., 89) esan ebanez, "hasieratik, gizarte-doktrina kristaua eskasa irudituko jako eta, batez be, 'eskolastikoegia' eta abstraktua. Ideiazko 'olimpotik' egiazko gertakarien 'arruntasunera' jaitsi behar dala esango dau geroxeago. Jaitsiera hontan, gizarte-dotrina kristaua baino lehenago, beste motako laguntzak behar izan dauz".

(8) J.Azurmendi eta I. Olabarri bat datoz be eragin hurrekoena "apaiz 'propagandistei' eta ELAren beste teorikoei" egokituz (Policarpo de Larrañaga, Alberto de Onaindia, Jose M. Ariztimuño "Aitzol").

Honeen ustez, biziro bizi eban Arizmendiarrietak, gerra aurrean, euskal sindikalismoaren gero eta kooperatiba-ideologizazio sakonagoa.

Gerra aurreko ELAn Kooperatibismoak lortu eban garrantzia argi eta garbi uzteko, ikusi daigun 1933ko Gasteizko Kongresuan onartu egin zan Kooperatibismoari buruzko ELAren egitasmoa:

1º. Euskal Langileen Elkarketa bat dagoen herri guztietan, Kontsumo-Kooperatibak eratzea.

2º. Euskal Kontsumo-Kooperatiben Herrialde Federazioak eratzea, erosgaiak -merkeago erosteko asmoz- kopuru handietan erosiz.

3º. Federaturiko Kooperatiba guztiei behar dabezen banka-zerbitzuak hornitu dagiezan Mailegu-Kooperaiba eratzea.

4º. Mailegu-Kooperatibaren barruan, Aurrezko Kutxa sortzea, aurrezki txikiak batu eta bideratuteko asmoz.

5º. Industria-, Nekazaritza- eta Arrantza-arloko Produkzio Kooperatibak sortu, eta hauek eta Kontsumo-Kooperatiben Herrialde-Federazioen artean beharrezkoa dan hartu-emona sendotu, hoien salgaiak Euzkadiren barruan erosiak izateko. Horrela, bitartekariak desagertuz, aurrezki nabariak lortuko dabez Produkzio eta Kontsumo-Kooperatibek.

6º. Produkzio-Kooperatibak eta Mailegu-Kooperatibaren artean be, behar dan harremana sendotu. Horrela, lehengaien erosketa erraztuko jake Produkzio-Kooperatibei eta, bestaldetik, egindako produkzioaren bilketak Produkzio-Kooperatiben ekonomi-bilakaera oztopatu egiten dauanean, beharko dabezan aurrerapenak egingo deutsez.

7º. ELAkideek osaturiko edozein moetatako Kooperatiba guztien jardueraren egokitasuna zaindu eta kontrolatzeko asmoz, Batzorde berezi bat izendatzea. Berez zein ordezkoen bidez eta Konfederazioaren Batzordearen agindupean bideratuko dau bere jarduera."

Halandabe, Arizmendiarrietaren pentsakerak eukan izaera zabala eta ez dogmatikoak zeharo erraztu egin eban moeta askotako ideien eragina. Horrela, pentsalari desbardinen proposamen eta burutapen baliogarriak onartzea bideratu zan[9].

Adibide legez, *Alf*aren ereduak –eta, zeharo, Toribio Etxeberriaren nortasunak berak– eragin zuzena edo izan eban gaurko MCCren sortzaileen artean[10]. Halandabe, Arizmendiarrietaren pentsakeraren izaera zabalaren aztarren bat baino ez da eragin hori[11].

Azkenik, Ignacio Olabarrigaz bat etorriz, kristau humanismoaren parean, edo honen zehaztasun legez, onartu behar dogu be Arrasateko Experientziaren jatorrian egon zan ideologiaren eragin zuzenena gerraurreko ELAren sindikalismoa –gizarte-ekimen kristauari lotu-lotua– izan zala[12].

---

(9) J. Azurmendiren iritziz (aip., 23) "Arizmendiarrietaren iturriak ondoko lau sailotan sailkatu daitekez: a) gizarte-dotrina kristaua, 2) pentsalari pertsonalistak, Maritain eta Mounier batez be, 3) euskal tradizio soziala eta, honen barru, "apaiz propagandisten" tradizio kristau-soziala alde batetik, eta bestetik, UGT eta sozialistena -batez be "sozialismo eibartarra" delakoarena-bestaldetik, eta 4) Kooperatibismoaren klasikoak (P. Lambert, etab.)".

(10) MCCren jatorrian Alfaren ereduak izan zuen eraginaz, J. Azurmendi eta I. Olabarri bat datoz hauen arteko lehenak dinoena onartzen:

> "Ezin dira ukatu zeharkako eragin batzuk, nahiz eta apur bat ilun gelditu: Arizmendiarrietak ez dau inoz izkutatu Toribio Etxebarriaren nortasunari gordetzen eutsan mirespena. Halandabe, guztiz argi itxi dau be Arrasateko entsegua edo esperientzia ez zala hasi aurreko beste eredu bat imitatu edo jarraitu gurean, enpresaren berezko eredu bat bilatuz baino".

(11) Arizmendiarrietaren bizitza aztertu egin dabenek behin eta berriz aitatuten dabe bere Liburutegiaren iturrien aniztasuna. Honen barruan, bai tradiziozko pentsalari katolikoak eta Elizaren gizarte-dotrina, bai eta textu marxistak, eta, orokorrean, mota guztietako iturri ideologikoak agertuten ziran.

(12) Honi buruz, ondokoa diñosku Ignacio Olabarrik berak ("Tradiciones cooperativas vascas:, Euskal Herria, Historia eta Gizartea, Euskadiko Kutxa, 307. or.):

> "Arrasateko Kooperatiben Entsegu edo Esperientzia ... ez zan hutsetik sortu eta, nahiz eta berria eta orijinala izan gauza askotan, ulergaitza izaten jaku aurreko experientzia guztiak kontutan hartu barik ... (honeen artean, Euskal Herriko tradiziozko izpiritu kooperatiboaren aztarrenak, Arizmendiarrietak argi eta garbi lotu ebazala Arrasateko Esperientziagaz) eta, batez be, ELAkoen egitasmo kooperatibo garrantzitsua".

Euskal tradizio kooperatiben laburpen interesgarria -eta, zeharo, gerra aurreko euskal Kooperatibismoarena- eskuratu nahi dabenek, ik. I. Olabarriren artikulu hori bera, 298 eta urr. orr.

8. Baloreak gure kooperatibismoaren pentsakeran

Esan dogunez, Arizmendiarrietaren pentsakera kooperatiboa "ideologiatzat" hartutea ez da bape erraza[13]. Ez dau kooperatibizaturiko mundu baten helburua asmatzen, "oraintxe bertoko ekintza" baino, epe laburreko helburuakaz, berez zentzua daukana. Pentsakera honen justifikazioa ez dago kooperatibizaturiko geroko gizarte baten, egunetik egunera gizon barria eta gizarte barria egituratzen dabezan ekintzetan baino. Horretarako, aldibereko Kooperatibismoaren hedapen eta garapena –edo, orokorrean, antolakuntza komunitarioena– ez da derrigorrezkoa[14].

Azkenik, baloreak, eta ez azken helburuak, dira Arizmendiarrietaren ideologia osatzen dabenak: Gizakiaren garrantzia batez be, baina gizaeta kristau-erizpide baten arabera eraturiko gizakia. Zer moetatako gizakia da hori? Alkartasunezko baloreetan sustraituriko antolakuntza komunitarioari zuzenduriko ekimen iraunkor batez –lana eta alkartasunaren bidez– pertsona eta gizarte mailako bere errealizazioaren bitartez eraturiko gizakia[15].

Tamalez, Arizmendiarrietaren pentsakerak ez dau orain arte oihartzun handirik izan Euskal Herrian, Kooperatiben ingurunetik kanpo, nahiz eta berari buruz egin diran ikerketak asko eta asko izan, batez be Espainiako Estatutik kanpo[16].

---

(13) J. Azurmendik (ait., 24) esan dauanez, "Arizmendiarrietaren pentsakerak dauan indarra eta bizkortasuna ez datza beraren orijinaltasunean, laburbiltzeko bere gaitasuna eta bere esangura pragmatikoan baino, utopiari uko egin barik Bere materialak horren harrobi ezbardinetatik ateraz, guztiz sendoa eta koherentea zan berarizko pentsaera-egitura eraikitzen lortu eban. Pertsonalismoa eta Kooperatibagintza, filosofia eta ekonomia, ikasketa eta beharraren arteko harmoniazko sitnesia egituratuten jakin eban". Azurmendik dinoen legez, "sintesi hori ... Arizmendiarrietaren pentsaerak daukan berarizkoena da".

(14) Azurmendik dinoan legez (ait., 15/16) "Mounierendako legez ... Arizmendiarrietarendako ere jazoerak dira bere 'barruko irakaslea". Bere inguruko munduagaz zuzenki lotuta garatzen da bere pentsaera. Mundu hori eraldatzen saiatuten da eta, aldi berean, mundu horrek bera eraldatzen uzten dau be".

(15) Zeharo, ondokoa azpimarratuten dau Azurmendik (ait., 25):

"Zera esan behar dogu bere ideiei buruz: Batez be, atsedenbako bilatzea adierazten dabela ... Garapen prozesu honen sakonean, hasieran egozan legez jarraituko dabe ondoko bi osagai funtsezkook: pertsonarengan daukan fedea eta langile edo beharginarengan daukon konfidantza mugagabea. Horrela laburbildu daikegu, beharbada, bere pentsaeraren historia: gizakiarendako lana edo beharrak daukon adierazgarritasunean etengabeko sakontze-lana".

(16) Zera dinosku Azurmendik (aip, 25): "Hainbestetan legez, oraingoan be, ezagupena, inguratze handi baten ondoren, atzerritik edo dator".

Halandabe, sustraituriko erreferentzi etikoen beharrizan handia dauko geuere gizarteak. Eta Kooperatiben pentsakerak laguntza handia emon leikigu erreferentzi horreek eskuratzeko. Gizartea biztu eta mugitzeko Arizmendiarrietak eukan gaitasuna hedatu eta aprobetxatzeko –guztion geure ekimen kolektiboari bultzakada eta bizi barria emoteko asmoz– bideratuten daben osagai edo elementu objetiboak egon badagoz[17].

9. Etika eta enpresa euskal Kooperatibismoan

Lehen esan dogunez, MCC kanpotik aztertu dabenentzako hauxe da gairik harrigarrienetarikoa: etika eta erlijioaren baloreen eta enpresa jardueraren arteko hartu-emon sakona. Hauxe da be –ekonomi bizitzaren ikuspegitik– Kooperatibismoaren alderdirik iraultzaileena eta, zalantza barik, hauxe da be Kooperatibismoak euskal gizarteari egin leion ekarpen haundienetariko bat.

Egiz, enpresa-jardueraren eta norbanakoak irabazteko daukan gogoaren arteko lotura estua, guztiz kaltegarria dan burubide hori, sakon errotu egin da geure gizartean akenenko hamarkadotan, geure ekonomia-beherakadan edo dekadentzian faktore funtsezkoa izanik.

Burubide honen ondorioz, alde batetik, enpresa-egileak aukeratzeko erizpide ezkorra garatu egin da, giza-balore murritzak eta irabazteko gehiegizko nahikeria daukezan pertsonak enpresa jarduerara heltzea erraztuz. Eta, beste alde batetik, azkeneko belaunaldietako gazteak enpresatik urrundu egin dauz. Gazteok, mesprezu apur batez ikusi egin dabe enpresa jarduera, norbanako irabaziak eskuratzeko jarduera huts legez eta helburu etikobakotzat hartuz.

Gizarte jarrera honek ekonomi jarduera ahuldu edo makaltzeko izan dauan –eta dauan– eragina nabaria da. Giza multzo zabalak aberastasu-

(17) Azurmendik (aip., 25/26) diñoenez: "Euzkadiren berezko ikuspegitik, zera uste dogu: Arizmendiarrietak lanaren gaiari buruz orain arte eginiko azterketa serioena ekarri deutso herri honi. Barandiaran eta Lekuonaren parean, bere gaztaroaren maixuak, Arizmendiarrietari jagoko, hoien beharrezko osagai legez, ohorezko lekua, Euskal Herriari Historia arloko bere ezagupen eta errealizazio lortuteko behar ziran ideak zabaltzen ahalegindu diranen arten. Maixu asko behar izan dauz herri honek, bere historia, bere hizkuntza, bere tradizioak, bere literatura, herri bezalako bere dignitatea berreskuratzeko. Inork ez dau argi eta garbi utzi, Arizmendiarrietak egin dauan legez, azken finean, herri baten historia bere lana edo beharraren oinarri apalean datzala".

na sortzean parte hartzetik urrundu egin dira, herri honen ekonomia-garapenerako ahalmena modu larrian murriztuz[18].

Nahiz eta beste batzuk holan uste izan, etikaren eta enpresaren arteko banaketa hori ez da gaur egoneko industri gizartearen ondorio zuzena. Alderantziz, guztiz atzerakoia eta, gura badozue, "hirugarren munduko" pentsakera adierazten dauan egoera da, edozein herriren gizartea eta garapenerako ahalmena zeharo ahulduten dauana.

Halandabe, nire ustez, etika arazo hau ez da Kooperatibismoan jazo, bertan enpresa sustapenaren eta gizarte sustapenaren artean dagoen lotura –alkartasunaren kontzeptuaren bidez– oso handia da-ta[19].

80ko hamarkadan horrenbeste oihartzun euki eban epe laburrera etekinen bila joateko eregi zan enpresa-kultura hori gaindituta dago. Gure enpresa-sarea berrindartuteko beharrizanen ondorioz, eta gizaki guztiek jaiotzez dauken alkartasun-sentimentua be kontuan hartuz, derrigorrezko egiten jaku urtenbideak topatea. Horretarako, benetan bizgarriak diran alkartasunezko, gizarte eta enpresa arloko egitasmoen bitartez belaunaldi barrien errealizazioa bilatu behar dogu, ahalik eta arinen.

Honetara, berebiziko baliabidea izan daiteke Kooperatibismoa geure gazteek etika eta emonkortasunaren aldetik euren ahalmen eta gaitasuna garatu dagien. Norberaren garapen hori, jakina, herri honen ekonomia-garapenaren alde eta alkartasunezko ahaleginean eta lanaren etikan oinarritutako bizitzaren kontzepzio moralean barruan lorturik.

Espekulazioaren atzetik doan edo neurrigabeko norbanakoaren irabazi nahia adierazten dauan enpresa kulturaren eta Kooperatibismoaren artean dagoen konponezina nabaria da, edonork egiaztatu leiken

---

(18) Adibide legez, Jose Mª Vizcaino, ("La empresa y el empresario vascos", "Pasado, presente y futuro de la Economía Vasca", RSBAP, 1984) euskal enpresariarentzako guztiz gatxa zan soziologia, politika- eta psikologia-arloko egoera adierazten eban. Honen ondorioz, gizarte egileei zera exijitzen eutsien: "oinarrizko eta funtsezko gai legez". 'Biharko enpresaria nor izango dan erronkari lehen bait lehen erantzuteko" arazoari aurre egitea.

(19) Euskal Herrian enpresa munduan bizi izan dan etsipenaren aurrean, Pedro Luis Uriartek ("Perspectivas de la economía vasca:", "Pasado, presente y futuro de la Economía Vasca", RSBAP, 1984, 157), "Euskal Herrian dan-dana ez doa txarto", esaeraren adibide bezala ikusten eban MCC.

moduan. Kooperatiben enpresa-jarduera aberastasuna eta lanpostuen sortzailea da izan. Beraz, helburu etikoak ez daukazan ekonomia-garapenagaz konpontzeko gatxa.

Kontuan hartu behar dogu belaunaldi barriek dauken lanbide-gaitasuna eta euren eskubideak eskatzeko dauken joera be oso haundiak dirana. Beste alde batetik, egiturak berak dakarran langabeziaren kopuruak oso handia izaten jarraituten dau. Hori dala-ta, Kooperatiba erako egitasmo barriak sortuteko egoera guztiz egokiaren aurrean gagoz. Horretarako, jakina, eskubideak eskatzeko joera hori ahaleginaren eta lan egiteko gaitasunaren azpian gelditu eta Arizmendiarrietaren pentsakeran horren argi dagoen norbanako betebeharren ezaguera eta kontzientzia hori lortu behar da. Eta hori dana lortuteko, behar dan hezkuntz arloko ahalegina derrigorrez egin behar dogu.

Bakoitzaren eskubide eta betebeharren onarpenean, duintasun eta erantzukizunaren arteko lotura horretan datza, zeharo, Kooperatibismoaren sustraia.

10. Ideologia eta enpresa euskal Kooperatibismoan

Entzun ohi diran eritzien aurka, ideologizazioa, esangura zabalean hartuta, ez da benetako oztopoa enpresa arrakastatsua izan daiten. Alderantziz, edozein ekonomia-egiturak arrakasta lortuteko faktore funtsezkoa da.

Irabazigura hutsa oso bizgarri eskasa da enpresa-jarduerari eragiteko. Are gitxiago bakotxak bere burua gainditzeko nahiari, sormenari eta lana ondo egiteko gogoari berebiziko garrantzia emoten ez badeutsegu.

Horretarako, benetan sortzailea dan mentalidadea, besteei geure burua emoteko gaitasuna ("alterodirectio" nahi badozue) derrigorrezko balore etikoak dira.

Edozein ideologiak, baloreok indartuteko gai bada, ziurtatuta dauko gizarte-aldaketarako gaitasuna. Egile batzuek argi eta garbi itxi dabenez (gure inguruan, ik. Aranzadi) ekonomi arlokoa ez dan talde batek –edo bizgarri kolektiboak, gehienetan nazio-krisialdietan edo politika-, gizarte- edo ekonomia-arloko erronka haundien aurrean– eragin zuzena dauko enpresa eta ekonomi garapenean. Horrela, ekonomiaren

“ideologizazioa”, lan gehiago eta hobeto egiteko bizgarria izanik –eta ez, alderantziz, ahal dan lan gitxien eta irabazi haundienak lortutekoa– berebiziko osagaia izan daiteke enpresa-garapenerako.

Krisialdi kolektiboaren ezaugarri guztiak egon badagoz gure herrian. Guztiok Euskal Herriarentzako etorkizun hobeagoaren alde lan egiten jartzen gaituen ideologia-osagai bizgarria falta dogu. Gure aurrean dagozan arazoak konpontzeko gatxak dira. Arazook gainditzeko daukagun aukera bakarra gutariko danok besteek baino lan gehiago eta hobeago egitea da. Ez besteek bezala. Gehiago eta hobeto. Oso gitxi garalako eta herri hau aurrera ataratzeko daukaguzan oztopoak askoz handiagoak diralako.

Horretarako, sakon errotutatako bizgarri eta baloreen eragin bultzatzaile hori falta jaku.

Hauxe da, zeharo, “Arizmendiarrietaren pentsakeraren” kooperatiben baloreek dauken ekarpen funtsezkoetariko bat. Eta, ikusi dogunez, balore honeen ezaugarria ez datza gizarte-eredu utopiko baten azken xedean, “gizaki barria”ren etengabeko bilatzean eta lana eta alkartasunaren balore etikoak berrindartuteko etengabeko ahaleginean baino.

11. Arizmendiarrieta. Bere pentsakeraren laburpena

Nahita batzurentzat harrigarria izan, Arizmendiarrietaren pentsakera laburtzea ez da horren gatxa. Alperrik eginiko azterketa edo eztabaidetatik iges egiteko etengabeko ahaleginak egin ebazan Arizmendiarrietak berak, funtsezko baloretzat hartu ebazan giza-nortasunaren alderdiak zeharo aztertzeko asmoz. Honetara zehaztu geinkez baloreok:

1. Gizakia ez da gizarte-ekintzen tresna bat, honeen oinarria eta azkeneko helbura baino.

2. Gizartea aldatzeko eta garapenerako daukagun arma garrantzitsuena gizakiaren psikologia-garapena eta egunetik egunera “gizaki barria” sortzen jardutzea da.

3. Gizakia lanaren bitartez zertu edo errealizatu egiten da, baina ez norbanako helburuetara zuzenduriko lanaz. Lanaren garratzia

Gizartearentzako dauan interesaren arabera egongo da. Beraz, kontuan hartu behar da lan-kontzeptu hori, alkartasun ingurune baten barruan kokatuta dagoen neurrian hartuko dauala erabilgarritzat geure gizarteak.

4. Alkartasunezko lanaren bitartez zertze horretarako eskeintzen jakozan aukerak bere inguruan bilatu behar dauz gizaki bakoitzak.

5. Alkartasunezko lan hori, gizartearen arazoak konpondu eta beharra asetzera zuzendu behar da, arazoen konponbideak Herri-Erakundeetatik etorri daitezan zain egon barik.

6. Lanak eta Alkartasunak, baloreok daukien indar sortzailea enpresa jardueran erabiltzearen ondorio zuzenena Kooperatiba Elkartea da.

7. Alkartasunezko lana eta hezkuntza, alkarreri lagunduta, gizarte garapenerako oinarrizko tresnak dira.

Batzutan, Arizmendiarrietaren pentsakeraren interpretazioek euren arteko aldagai desberdinak edo dabez.

—Adibidez, ikusi daigun Jesus Larrañagak, Kooperatiben Taldearen sortzaileetariko batek egin eban Arizmendiarrietaren pentsakeraren laburpena[20]:

• "Gizakia, izaki "bakuntzat" jo eban, bizitza osoan bere burua ezarriz zertzen edo errealizatzen dana, bere osotasuna moztu barik. Ezin leiteke izan, batasun hori balizko erdibanatzearen ondorioz, jokabide arlo desberdinak sortzea.

• Gizakiarengan jarri eban bere uste on osoa. Berau bere burua gainditu eta besteei eskaintzeko asmoekaz bat etorteko gai zala uste eban.

• Argi eta garbi ikusi ebazan xehetasun historikoen barruan jokatu behar zala eta benetan izan daitekenaren barruan kokatu eban bere lana.

---

(20) J. Larrañaga, D. Aranzadik aipatuta ("Cooperativismo industrial como sistema, empresa y experiencia", ait, 485).

• Gizakiak, bizi dan inguruneko bizikera zehatzen bidez gainditu behar dau bere burua, arazoak eta urtenbideak besteen esku larga barik.

• Azkenik, gizakia aldi berean banakoa eta gizartekoa dala hartu eban abiapuntutzat. Horrexegatik, komunitate edo gizarte arloan gauzatzen dan alkarbizitza biztu egin eban, benetan errealista eta bideragarria dan humanismoa jaretsiteko derrigorrezko baldintza izanik."

Arizmendiarrietak –eta, orokorrean, Arrasateko kooperatibistek– ideiok laburbiltzeko asmoz "sloganak" erabili ohi ebazan, entzule edo irakurlea mentalizatuteko asmoz eginiko ahalegin pedagogikoaren ondorioz.

"Slogan" horren artean, "Lana eta Batasuna" Arizmendiarrietaren pentsakera laburbilduteko onena da, zalantza barik.

12. Kooperatiben baloreak euskal gizartean

Behin eta barriz esan danez (Azurmendi) Arizmendiarrietaren pentsakera, sakon-sakonean kooperatibista izanik, Kooperatibismotik baino askoz harago doa, eta Lana eta Alkartasuna gizakien baloreetan oinarrituten da, honeen gauzatzea, hori bai –Arizmendiarrietaren kasuan– Kooperatibismoan datzala zehatz.

Esaniko guztiaren ondorioz, zera esan geinke: Euskal Kooperatibismoaren baloreok etika eta giza-arloan berebiziko ahalmena daukela, gaurko Euskal Gizartearentzat guztiz baliagarria izan daitekena.

Horretarako, gizarte honen funtsezko arazo batzuk aitatzea nahikoa izango da:

a) Soziologia-, Kultura- eta Politika-arloko arazoak, Estatuaren ekimen salbatzailearen bidez konpondu behar dirala ustea.

Moeta guztietako kontraesanak sortzen dauz uste honek. Gizarte arloko edozein aldaketa Politika arloko aldaketatik datorrela sinisten dau gure gazteriak. Beraz, gizartea errotik aldatzeko, aldaketa politikoa errotik egitearen bidea baino ez dago.

Baina okertu egiten gara. Egia esan, egitura-arazo sakonak daukaz gure herriak, sakoneko gizarte aldaketak egin barik konpontzeko

gatxak diranak. Halandabe, guztiz gatxa da, egitura demokratiko-etan, goitik beherako gizarte-aldaketak lortzea ekintza politikoaren bidez, botu-kopuruak –eta, azkenean, eritzi publikoaren garapen geldiak– baldintzatuta dago-eta.

Demokrazian, aldaketarako dagoen benetako indarra ez dator pilitikoen ekintzatik, gizakia berarengandik, gizarte-mentalidadearen garapenetik, kulturatik eta hiritarrek euren burua antolatzeko daben gaitasunatik.

b) Ekonomia-, kultura- eta gizarte ongizatea Estatuak berak hornitu behar dauala sinistutea eta, beraz, Estatuari lorpen hoien indarrez eskatzera mugatu behar dala hiritarren jarrera.

Alderantziz, gizarte aurrerapena benetan ziurtatu egiten dabezan tresnak azpimarratu egiten deuskuz Euskal Kooperatibismoak: etengabeko alkartasunezko jarrera baten bidezko hiritarron elkarrekiko ekimenean oinarrituriko gizarte-, kultura-eta ekonomia-garapena.

d) Enpresa-jarduera berez “berekoia” dala –eta etika-izaera ez daukola– sinistutea.

Esan dogunez, Alkartasunaren kontzeptuan oinarrituriko enpresa-egitasmoen inguruan etika eta enpresa batzeko beharra argi eta garbi erakusten dau Euskal Kooperatibismoak.

Dakigunez, hau ez da Kooperatibismoan bakarrik topatu daikegun balorea. Baina, hori bai, geure herrian ahaztuta daukagun kontzeptua da eta Kooperatibismoak geure gizarte-egituran kontzeptu hori barriz be sustraitzeko berebiziko gaitasuna eta betebeharra daukana.

Europako ekonomi garapenerako funtsezkoa dan etika-osagai hau (ik. Max Weberek egiten dauan etika protestantearen azterketa) sakon sustraituta egoan euskal gizarte-tradizioan –nahiz eta azkeneko hamarkadotan ia ia desagertu– eta etengabeko ekonomia-berpizterako beharrezko gakoa da.

13. Kooperatiben baloreen zabalkundea euskal gizartean

Dakigunez, euskal Kooperatibismoaren baloreak ez dira asko zabaldu Kooperatibismo berarengandik kanpo. Beste moetatako gaiek dauke nahaspilatuta geure gizartea. Politika-arazoez gagoz arduratuta batez be, epe luzera garrantzitsuago diran arazoez baino gehiago: gizakia, lana, gizarte ekimena, alkartasuna, kultura bere esangurarik zabalean.

Beste alde batetik, egia da be Euskal Kooperatibistek berba gitxi egiten dabela euren buruaz. Hitza baino gehiago ekintza erabili nahi izan dabe. Euren baloreen zabalkunde zuzena baino gehiago, ereduaren bidez gauzaturiko heziketa.

Jakina, baloreok errealitatean eukien eraginkortasuna frogatuteak denbora behar eban. Azkeneko hamarkadotan, nahaspilatutako gizarte hontan, sakon errotu egin da Kooperatibismoa gure herrian, bai gizartean, bai eta ekonomian be. Gizartea aldatzeko eta gizarte-, kultura- eta ekonomia-ongizatearen maila jasotzeko be bere gaitasuna argi eta garbi itxi egin dau Kooperatibismoak, bai eta Lanak eta Alkartasunak adierazten dabezan balore etikoak indartzeko.

Ba al dago aukerarik baloreok Kooperatibismotik kanpo zabaltzeko eta –ahal dan neurrian– euskal gizarte osora hedatzeko?

Teoria-mailan, nire ustez, egon badagoz aukerak. Kultura komunitarioan erro-errotik gizarte-ingurunea sortzen lortu eban Kooperatibismoak Arrasaten, geroxeago Deba Garai osora zabaldutea. Teoria-mailan, ingurune hori geografikoki handitzeko, Kooperatiben aldibereko enpresa-garapenari loturko hedapenerako aukerak egon daitekez, garapen hori kultura eta gizarte-mailan eusteko garrantzitsua izango litzakena.

Egiz, espekulazio edo adimen jarduera hutsa ez da Kooperatibismoaren berezko ezaugarria. Herri honek politika mailan daukan egonkortasun ezak gatx egiten dau gizarte honen osagai eragileenak gure inguruko politizazio girotik kanpo gelditzea.

Halandabe, gizarte-ekimen baikorrerako aipatu egin doguzan osagaiak kontutan hartu behar doguz, bai eta Herri hau birbizteko baliagarriak izan daitekezan gizarte-ekintzarako osagai guztiak erabilteko gure gizarteak daukan betebeharra be.

Honen arabera, guztiz zuzen eta egokitzat hartzen dot Kooperatibismoak orain arte lana ixilean egiteko euki dauan jarrera. Hitza, ekintzak ezagutzeko bidea izan behar da eta ez ekintzen ordezkoa. Kooperatibisten lehentasunak ekintzak alde batetik eta Kooperatiben euren ekonomia eta gizarte-arloko garapena bestetik izan behar dira. Azkeneko hamarkadotan, hitza eta irudiari garrantzi haundiegi emoteko euskal gizartean sustraitu egin dan jarrera baztertu egin behar dogu.

Hau dana kontuan hartuaz, eta euskal gizarte osoaren ikuspuntutik, baloreon balizko hedapenerako abiapuntuak ondokoak izan lietekez, nire ustez:

a) Kooperatibismoaren beraren ekonomia sendotzea.

b) Kooperatiben euren barruan, Kooperatiben baloreak modu egonkorrean sustraitzea.

d) Kooperatiben baloreak Kultura eta Hezkuntza mundura hedatzea.

e) Kooperatiben baloreak moeta guztietako elkarte edo sozietateetan sustraitzea.

Kooperatiben baloreak kultura-munduan gehiago hedatzeko, beharrezko izango litzateke mundu hau bere politizazio haundiegiaz konturatzea, politika-munduarekin (gehienetan, irtenbide bako eztabaidetan) daukon menpekotasun handiegiaz, bere lana gizakia eta gizartera zuzenduteko.

Soziologoek, filosofoek, katedratikoek, etab., politika-ekintza hutsa urtenbidebako bidea dala eta, aldi berean, gizarte honen benetako arazoak aztertzeko beharra onartu behar dabe.

Hezkuntza munduak, bere aldetik, aitatu egin doguzan baloreak –lana eta alkartasuna batez be– belaunaldi barrien artean hedatzeko ahalegin guztiak egin behar dauz. Gizakien ekintza baikorrak bultzatzen dabezan baloreak behar dira batez be, alde batetik baikorraren baieztapenari ezkorraren arbuiapenari baino garrantzi handiago emonaz eta bestaldetik gizakiaren ahalmen eta gaitasunen garapena ezagupenen metapenaren ikusian gehiago indartuaz.

Hori dana bideratzeko, derrigorrezkoa da irakasle beraiengan –eta hezkuntza sistema osoan– gizarte eta etika aldaketarako eraginkorra dan filosofia sustraitzea, eta hori ez dator bat ohikoak diran egitura funzionarialekin edo eta irabazi-nahi hutsekin. Hezkuntza-arloan be, beraz, aukera kooperatiboa derrigorrezkoa izan daiteke herri honen baloreak berpizteko.

Horrexegatik, nire eritziz, kultura eta hezkuntza arloan be Kooperatibismoa zabaltzea berebiziko osagai eragilea izan daiteke Kooperatien baloreak euskal gizarten hedatu eta sustraitzeko.

Aldi berean, gizarte mugimenduek be aukera aproposa emoten dabe urtenbideak bilatzeko, horretarako Kooperatiben baloreak bizgarri funtsezkoa izanik.

Argi dago, beste arlo baten, komunikabideek be oso lan interesgarria egiteko aukera daukela. Halandabe, ez dot uste eurengandik gehiegi itxaron behar dogunik. Politikariak legez, gizarteak "gaur bertan eta, hobeto, oraintxe bertan" eskatzen dauanaz batez be arduratzeko joera nabaria dauke. Azkenean, hortik datoz botuak, entzulegoa edo irakurlekopurua. Herri honentzako erdiko epera edo epe luzera interesgarriak diren kontzeptu edo ideiak zabaltzea ez deutse ardura.

Amaitzeko, bada, pentsalarien betebeharra –epe luzeko eritzia sortu eta eratzen daben ezkero– azpimarratu behar dogu be. Ez dabe albo batera itxi behar Kooperatiben Pentsakeragaz hartu-emonetan jartzeko aukera. Edozein moetatako ideologiatik Herri honen oraina eta geroaz ardura edo kezkaren bat daukienek, Arizmendiarrieta nor zan euren buruari itauntzeko gitxieneko urratsa emon beharko leukie, baita Arizmendiarrieta beraren eta euskal Kooperatibismoaren baloreak zeintzuk diran bilatzeko, eta zergaitik ez, Arizmendiarrietaren Kooperatibismoak gizartea birbizteko erakutsi dauan berezko gaitasuna lortu egin dauan bizgarri hori zein dan be. Ziur nago erabat, jarrera baikor hau nahikoa izango dala Kooperatiben baloreak geure pentsalarien artean –eta, beraz, etorkizuneko Euskal Herrian– bizkor zabaltzeko.

PALABRAS DE RECEPCION Y PRESENTACION

Pronunciadas por

MONTSERRAT GARATE OJANGUREN

Quiero que mis primeras palabras sean de agradecimiento a la Comisión de la RSBAP de Bizkaia por haberme invitado a recibir como amigo de Número de esta Sociedad al Doctor Adrián Celaya Ulibarri. Y mi agradecimiento es doble. Primero, por poder colaborar con esta Comisión en uno de los actos que tienen un gran sentido en nuestra Sociedad. Y en segundo lugar, porque si responder a una lección de ingreso es siempre un acto agradable, en el caso que hoy nos ocupa —recibir a Adrián Celaya Ulibarri como Amigo de Número— supone una ocasión de reflexión ante un hecho de extraordinaria importancia en el País: el cooperativismo nacido en Mondragón, hace ya 40 años, de la mano de Arizmendiarrieta.

El tema de la lección de ingreso *"Valores del cooperativismo vasco"*, resulta no sólo conocido para el Doctor Celaya, sino algo más: es algo que lo vive. Adrián Celaya Ulibarri, se licenció en Derecho en la Universidad de Deusto. También en la misma Universidad se doctoraría con la tesis: *"Régimen Jurídico del Capital Social en las Sociedades Cooperativas de Trabajo"*. Sus conocimientos en este campo han sido puesto de manifiesto en dos obras publicadas: *"Capital y sociedad cooperativa"* (1992) y *"Acceso de las cooperativas al mercado de capitales"* (1995). Ambas publicaciones responden a los problemas con los que se encuentran las cooperativas para acceder a nuevas aportaciones de capital, ajeno al aportado por los cooperativistas. Su tratamiento resulta de una gran claridad, concisión y orden, que hacen que estos dos libros sean de obligada consulta en el ámbito jurídico-financiero del coopera-

tivismo. En el campo profesional Adrián Celaya Ulibarri, tras haber trabajado en el Banco de Bilbao, se incorporó –por convencimiento propio– a Mondragón Corporación Cooperativa, en donde actualmente es Responsable de la Asesoría Jurídica.

Si bien, esta es la ficha abreviada de Adrián, ciertamente brillante, tanto en el campo de su preparación académica como en su proyección profesional, creo que merece destacar el tema que hoy ha elegido como lección. Su elección ha sido, para él y para quienes le hemos escuchado, una invitación a la reflexión de los valores cooperativos, siguiendo los planteamientos que en su día marcara D. José Mª Arizmendiarrieta.

Conocí a Arizmediarrieta por los años 60, precisamente cuando terminaba mis estudios de Económicas. También entonces el proyecto de Mondragón, aunque ya consolidado, distaba mucho de lo que hoy es. Con el transcurso de los años, tanto para quienes le conocimos como para quienes no le conocieron, la figura de Arizmediarrieta resulta sorprendente. A lo largo de la disertación de Adrián Celaya hemos podido apreciar la aproximación que ha hecho al personaje, así como a los valores del movimiento cooperativista que nació en Mondragón. Sin embargo me gustaría destacar algunos aspectos que, desde mi punto de vista, merecen la pena y que hacen del cooperativismo de Mondragón peculiar y distinto de otros movimientos aparentemente similares. Creo que el cooperativismo que quiso impulsar Arizmendiarrieta fue: el establecimiento de un sistema económico, con rostro humano, entendido como cambio social, que no sólo económico, y como proyecto de vertebración de País.

¿Por qué digo que pretendía un sistema económico con rostro humano, entendido como proyecto social? Porque en el proyecto de Arizmendiarrieta era el hombre el protagonista. El hombre, no como un ser individualista, sino, como bien indica Adrián Celaya Ulibarri, entroncado en el concepto de solidaridad. De ahí, que el pensamiento de Arizmendiarrieta se halla cercano al "personalismo comunitario" de Mounier.

Sin embargo, permítanme otra reflexión, desde el campo del desarrollo cooperativista a través del tiempo. Si en algún caso, el movimiento de los pioneros de Roschdale ha sido cita obligada para situar cone-

xiones, parecidos o explicaciones a la obra de D. José Mª Arizmendiarrieta, debo destacar una nota que hace del cooperativismo de Mondragón algo particular. El cooperativismo ha nacido regularmente para dar respuesta a una situación de crisis económica o situación económica comprometida. No fue este el caso de Mondragón. Los años 50 de nuestro siglo, con las limitaciones y matizaciones pertinentes, fueron de un crecimiento bastante claro en el campo industrial vasco.

El origen doctrinal de la cooperativa distributiva –quizá la forma más simple del cooperativismo– se halla en el socialismo asociacionista inglés y francés, anterior a 1848. Los escritos de Charles Fourier, Robert Owen, William Thompson, Proudhon, Blanc, Leroux, Cabet, Buchez, etc., son un claro exponente de lo que indico. El término de "cooperación" fue empleado por vez primera en 1821 por Robert Owen. Como antítesis de la palabra concurrencia, la palabra "cooperación" no era sino un sinónimo de la palabra "socialismo". Según recoge el historiador de Robert Owen, M. ...douard Dolléans[1], la cooperación en Owen es lo que se opone al sistema individualista de concurrencia...

En este mismo sentido que Owen, Fourier o Blanc, en sus esfuerzos por definir cómo se podría pergeñar un mundo nuevo, ponen el acento en la cooperación, aunque sin distinguirla de la asociación o "societarismo" en general. *«La asociación libre debe ser suficiente para dar con la solución a todas las cuestiones sociales, a condición de ser organizada»*[2]... He aquí uno de los fundamentos de aquel pensamiento; y también he aquí una de las diferencias fundamentales de los saint-simonianos: la no organización desde el Estado. Los tres autores arriba citados estaban convencidos de que la solución de la cuestión social estaría en la creación de un número elevado de pequeños grupos cerrados en los que se consiguiera emplear en su seno toda la fuerza del trabajo de sus miembros.

Esta situación, en que cooperación y asociacionismo son términos que se confunden, puede apreciarse explícitamente en los escritos de aquéllos. El asociacionismo fue una idea magnífica para los miembros

(1) DOLLÉANS, M.E. (1905): "*Robert Owen*", París, Georges Bellais.
(2) LAVERGNE, B. (1949): "*La Révolution coopérative ou le socialisme de l'Occidente*", París, Presses Universitaires de France, pp. 179-70.

que forman la escuela societaria. Así, mientras Owen escribía, en 1821: *«el secreto está desvelado: la cooperación integral de la parte de todos los miembros y para cada fin de la vida social»*, Fourier, también por la misma época, afirmaba que había encontrado el secreto de la asociación[3]. Y tanto uno como otro, Owen y Fourier, estaban convencidos de que sería en la asociación en donde el hombre encontraría su verdadera ambición: un ambiente libre y nuevo.

A partir de ahí, el desarrollo de cooperativas de consumo como de producción o asociaciones de obreros, así como las agrícolas de compra y crédito, de producción o venta, cobrarían cuerpo. En torno a los años 40 del siglo XIX nacerían unas y otras. En 1843 Charles Howarth sería el encargado de redactar los estatutos de la "Sociedad de los Pioneros de Rochdale" –cooperativa de consumo– que no era otra cosa que el retorno de los beneficios de las compras a los propios compradores.

Mas, todo este movimiento asociacionista –entendido de distinta forma el cooperativo y el socialista-comunista, aunque su origen fuera semejante– se desarrollaba en un ambiente de dificultad económica y social. Tras las guerras napoleónicas, Europa vivió una etapa de deflación claramente perceptible a partir de 1814-5, como signo inequívoco entonces, de una depresión que se prolongaría hasta casi mediados del siglo. Y es en este contexto en el que se debe situar este primer impulso cooperativo en sus más diversas concepciones, y que en el fondo pretendía dar una salida a la parte más débil del sistema económico. ¿De qué forma? Haciendo que los consumidores encontraran unas ventajas en sus compras, sin que la diferencia entre coste y venta fuera a parar a otras manos diferentes –en las cooperativas de consumo–; o que el beneficio neto de la unidad de producción fuera a parar al trabajador, al final del ejercicio económico... En este segundo caso de cooperativismo, las implicaciones económicas eran más complejas, en cuanto que los medios de producción debían pertenecer al grupo cooperativo, y bien es sabido que con los avances tecnológicos, poseer unos buenos bienes de equipo es costoso, lo que puede limitar el desarrollo cooperativo de producción de un grupo con recursos escasos.

---

(3) *Ibidem*, p. 171.

Adviértase sin embargo, que en las cooperativas de consumo, el grupo promotor no pretendía dedicarse al comercio, sino conseguir ventajas en la adquisición de productos. En el caso del cooperativismo de producción, el asociacinismo buscaba asegurar el trabajo, más que promover innovaciones empresariales...

El movimiento cooperativista conocería un nuevo impulso en los años 80, también del XIX. De nuevo, el fantasma de la crisis económica era el telón de fondo de la economía europea. Los distintos indicadores económicos muestran un retroceso o un estancamiento en Gran Bretaña, Francia o Alemania, en torno a 1880-90. Así, la formación de capital en términos de porcentajes, en Gran Bretaña, entre 1860-79 era del 7,7; mientras, entre 1880-99 descendía al 6,9, para remontar de nuevo entre 1900-14 al 7,5%. En Alemania, mientras que entre 1871-90 alcanzaba el 11,4%, entre 1891 y 1913 se situaba en el 15,0%[4], etc. El descenso en los índices de precios es notorio en Gran Bretaña, a partir de 1875; en Francia, a partir de 1880, Alemania, en 1875 también, etc[5].

El entorno más representativo entonces del movimiento cooperativista serían los países escandinavos, aunque las diferencias entre ellos fueran notorias. Las circunstancias históricas habían situado a estos países bajo esferas bien distintas. Sin embargo, durante el último tercio del XIX, empieza a darse una cierta coincidencia entre sus intereses económicos[6]. Finlandia, Noruega, Suecia y Dinamarca, durante la primera mitad del XIX, habían perdido influencia en la política europea; y si bien en el campo económico estos países se vieron influenciados por los cambios que se estaban gestando, la adopción de nuevas formas de producción se realizaba de forma muy lenta. Países todos ellos en los que el sector primario jugaba un papel fundamental en su economía, debieron además hacer un esfuerzo como respuesta, tanto a su propia situación económica –de cierto retraso respecto de los países más avanzados

---

(4) KUZNETS, S. (1966): *Modern Economic Growth,* Yale University Press.

(5) Véase para Gran Bretaña los índices publicados por B.R. MITCHELL y Ph. DEANE (1992): *"Abstract of British Historical Statistics"*, Cambridge U.P.; para Francia, T.J. MARKOVITCH (1996): *"L'Industrie Française de 1789 à 1964"*, Cahiers de l'I.S.E.A.: Alemania: A. Jacob y H. Richter (1935); *"Die Grosshandelpreise in Deutschland von 1792 bis 1934"*, Berlín.

(6) JÖRBERG, L. (1970): *"The Industrial revolution in the Nordic Countries"*, en *The Fontana Economic History of Europe,* Vol, 4(2), Fontana/Collins, pp. 375-485.

de Europa– como a la crisis europea de los 80. Y sería a través del asociacionismo cooperativista en donde la economía escandinava encontraría un buen aliado para su crecimiento económico.

El ejemplo de Dinamarca es elocuente. La crisis agrícola fue un acicate para la transformación de la agricultura danesa, haciéndola altamente especializada. Y, todo ello de la mano de un desarrollo cooperativista que se vio alentado por la existencia de centros educativos –"folk high school"–. Estos centros, a decir de JÖRBERG, promocionaron los conocimientos entre los agricultores, quienes estuvieron más preparados para tomar conciencia como grupo y afrontar más adecuadamente los problemas que se les presentaba en el campo, así como incorporar los cambios tecnológicos y nuevos métodos de producción con el fin de mejorar el resultado final. Y así, frente a la crisis agrícola de 1880, la agricultura danesa se orientó hacia la producción de carnes, leche, mantequilla, etc., productos con precios más estables que los de los granos. Las cooperativas en este caso ayudaron a estos cambios: asociados los agricultores contaban con más capital para las compras que debían efectuar, al tiempo que también formaban sus asociaciones para la exportación de sus productos.

Al igual que en Dinamarca, en Finlandia, aunque algo más tarde, se iniciaba un movimiento cooperativista asociado a la producción agropecuaria. Su resultado sería visible en los primeros años del siglo XX. En 1909, el número de cooperativas era en torno a las 400; Además, en 1905, también se había iniciado entre los granjeros un asociacionismo cooperativo que cuidara de sus exportaciones. También en Noruega fue introducido el modelo cooperativista danés. Aunque el peso de la agricultura en la economía noruega era bastante menor que en Dinamarca, sin embargo, el cooperativismo penetró de tal forma que aún persiste.

En la economía escandinava, cuya modernización se produce algo más tarde que en otros países europeos, tal y como se ha indicado, el cooperativismo, que vino a ser el sistema adecuado para reaccionar ante la crisis del sector agrario en los 80, tuvo efectos muy beneficiosos: permitió una especialización; se pudo llegar a una "estandarización" de los productos; y al tiempo que mejoraba la producción, organizó adecuadamente la exportación de los productos del sector primario. Y simultáneamente con el incremento de las rentas del sector agropecuario, se

dio una expansión industrial. Porque, las exportaciones de los productos de la tierra permitieron una acumulación de capital.

Se han establecido asimismo comparaciones del cooperativismo de Arizmendiarrieta con el nacido en Eibar, en Alfa, y de la mano de Toribio Echeverría –y otros cuyo protagonismo fue tan importante como el de Echeverría–, o el cooperativismo de consumo de Policarpo Larrañaga. De nuevo podemos constatar en estos dos casos la característica del cooperativismo europeo del XIX. Tanto el proyecto de Toribio Echeverría –cooperativa de producción–, o el del sacerdote D. Poli (como acostumbraban a llamar a Larrañaga) –cooperativa de consumo–, fueron una respuesta a una situación de crisis. En el caso de Alfa, al comienzo de los años 20 del siglo actual, la crisis de la industria armera en Eibar era un hecho claro. La situación obligó a que los sectores tradicionales de la industria eibarresa buscaran una reconversión. Así se inicíba una nueva andadura del sector industrial en Eibar: las máquinas de coser, bicicletas y otros productos sustituirían a buena parte de la producción armera. En 1930, con una crisis económica y política, el cooperativismo de consumo cobraba cuerpo de la mano de Larrañaga. Además, en uno y otro caso había un nuevo elemento añadido: la conexión del cooperativismo a una ideología política: el socialismo sería el factor común de quienes impulsaron Alfa; el nacionalismo vasco presidía el proyecto de D. Poli Larrañaga.

Mas, volviendo al cooperativismo de Mondragón, ni la crisis económica, ni siquiera una linea ideológica en la esfera política, que podía haber sido elemento excluyente para algunos, fueron las características de su nacimiento.

Pero si bien Arizmendiarrieta no buscó "solucionar la crisis económica" con su proyecto, alentó algo más importante: promover un sistema económico en el que el hombre fuera parte substancial del mismo; en el que el hombre fuera promotor de ideas y trabajo, y fuera trabajador y empresario –es decir, innovador–; y en el que el trabajo bien hecho –*lan ona*– fuera el objetivo a seguir entre quienes se incorporaron en aquel cooperativismo.

Y, si bien –como recoge en su lección Adrián Celaya Ulibarri– el caso de Alfa influyó directamente en los fundadores del actual MCC, su